

Prof. Jan Willem Duyvendak:

"ER IS IN NEDERLAND GEEN GEBREK AAN SOCIALE COHESIE"

Joop den Uyl wilde 'de boel bij elkaar houden'; Wim Kok wil 'niemand loslaten'. Politici willen geen maatschappelijke tweedeling, maar 'ongedeelde steden' en 'gemengde wijken'.

In het jongste regeerakkoord maakt het kabinet zich expliciet zorgen over het gebrek aan sociale cohesie.

Prof. Jan Willem Duyvendak kijkt er genuanceerder tegenaan.

Wijken en buurten kunnen door een gebrek aan sociale cohesie minder leefbaar worden. Als bewoners zich terugtrekken in hun woning, hun contacten buiten de wijk zoeken en hun buurtgenoten niet meer kennen, dan vervreemden ze van elkaar, spreken ze elkaar niet meer aan op verantwoordelijkheden, en neemt hun verdraagzaamheid jegens

anderen af. In buurten met weinig sociale cohesie steken bewoners minder snel hun handen uit de mouwen; de overheid, de politie, de wijkbeheerder of de woningcorporatie moet de problemen maar oplossen.

Neemt de sociale cohesie in Nederland af? En is het gebrek daaraan een probleem?

Duyvendak: "Het regeerakkoord suggereert dat de sociale cohesie afneemt en dat dat een groot probleem is. Ik kijk daar genuanceerder tegenaan. In absolute zin neemt de sociale cohesie zeker niet af. Maar je moet daarbij wel een onderscheid maken tussen sociale relaties binnen groepen en sociale relaties tussen groepen. Aan het eerste type sociale cohesie hebben we geen gebrek, over de laatste soort maak ik me wel zorgen. Dat onderscheid is belangrijk omdat de kleefkracht binnen relatief homogene groepen niet automatisch kan dienen als bindmiddel tussen heterogene groepen. Sterker nog: een te sterke interne binding kan een obstakel worden voor het aangaan van externe verbindingen. Mensen vormen dan wel hechte groepen, maar die leven langs elkaar heen. Idealiter zou er sprake moeten zijn van open groepen, waaraan mensen identiteiten ontleen, maar die hen ook stimuleren verbanden aan te gaan met anderen".

Waarom wordt het veronderstelde gebrek aan sociale cohesie als een probleem gezien voor oude volkswijken en niet voor dure wijken, terwijl daar misschien wel minder sociale cohesie is.

Duyvendak: "Wil een buurt leefbaar zijn dan moet er een minimum aan sociale cohesie zijn. Mensen moeten elkaar weten te vinden als ze elkaar echt nodig hebben. Maar of een buurt leefbaar is wordt ook bepaald door zaken als de kwaliteit van

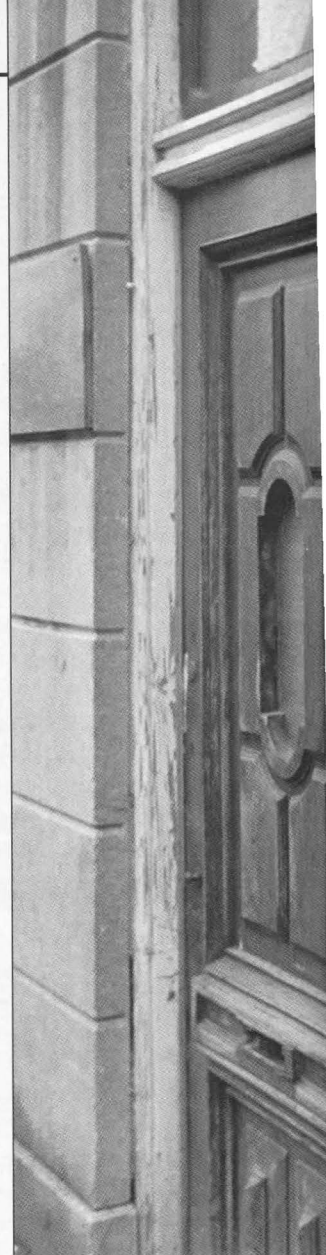
de huizen en de woonomgeving. Naarmate een buurt slechter scoort op andere aspecten van leefbaarheid wordt sociale cohesie belangrijker. Mensen in achterstandssituaties hebben elkaar dan harder nodig om zich staande te houden en hun situatie als leefbaar te definiëren. Bewoners van dure wijken kunnen zichzelf beter redden door hun opleiding en inkomen".

Volgens u is er voldoende sociale cohesie binnen groepen. Maar neemt de groep mensen die überhaupt geen bindingen heeft niet toe? Denk aan verslaafden, dak- en thuislozen, psychiatrisch patiënten die aan lot worden overgelaten, ouderen die vereenzamen...

Duyvendak: "Er zijn inderdaad allerlei losse individuen. Het gaat daarbij echter niet om grote aantallen, maar wel om groepen die veel problemen veroorzaken. Uit een recent rapport van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, het adviesorgaan van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, blijkt echter dat het algemene beeld dat veel mensen vereenzamen niet klopt. Wel is het zo dat sommige ouderen weinig mensen in de wijk overhouden waarmee ze zich kunnen identificeren. Hun netwerken worden soms te klein omdat er mensen overlijden of verhuizen. Uit het proefschrift 'Wat buurtbewoners bindt' van Talja Blokland blijkt echter dat mensen niet zo heel veel relaties nodig hebben om hun wijk leefbaar te vinden".

Waarom is het gebrek aan verbindingen tussen groepen een probleem geworden?

Duyvendak: "Vroeger waren wijken sociaal homogener en deelden autochtone Nederlanders meer met meer mensen. Wijken zijn nu heterogener, maar zowel autochtone als allochtone Nederlanders hebben nog steeds hechte netwerken, waartussen echter onvoldoende verbindingen bestaan. Dat is zorgelijk omdat mensen dan weinig met elkaar hebben en van elkaar leren. In een heterogene samenleving is het belangrijk dat mensen elkaars opvattingen en levensstijlen kennen. Daarnaast zijn bruggen tussen groepen belangrijk omdat mensen dan niet in hun eigen groep worden opgesloten. Mensen moe-

Jan Willem Duyvendak (1959) is hoogleraar 'Wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk' aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Als politicoloog en filosoof doet hij onderzoek naar sociale bewegingen, het maatschappelijk middenveld en de maakbaarheid van de samenleving. Onder zijn redactie verschenen daarover verscheidene boeken waaronder 'Waar blijft de politiek? Essays over paarse politiek, maatschappelijk middenveld en sociale cohesie'. Behalve hoogleraar is Duyvendak ook lid van de VROM-raad en zit hij in besturen van organisaties als 'De wijk is van ons allemaal'.

Duyvendak: "We moeten niet meteen schrikken en moralistisch worden als er een islamitische school gesticht wordt of er een Marokkaanse voetbalclub wordt opgericht. Mensen hoeven elkaar niet op de te zoeken omdat ze anderen vervelend vinden. Je moet pas ingrijpen als er onvoldoende dwarsverbanden overblijven. Ik zou niet ingrijpen bij de sport. Dat doe je in je vrije tijd met gelijkgezinden. Ik zou massief inzetten op werkgelegenheidsprogramma's. We moeten ook niet overschatten wat we binnen buurten aan sociale cohesie kunnen stimuleren. De buurtgerichte aanpak is zo populair geworden dat hij eenzijdig dreigt te worden. Alsof alles in de buurt moet. Vaak zijn buurten niet de plek bij uitstek waar mensen iets met elkaar krijgen. Als groepen buiten de buurt elkaar ontmoeten, moet je dat niet ook nog eens binnen de buurt of wijk gaan forceren".

Kohnstamm, de staatssecretaris voor het grote-stedenbeleid in het vorige kabinet, wilde de sociale cohesie bevorderen met social engineering. Hoe kan het opbouwwerk, dat grotendeels wegbezuinigd was, de sociale cohesie bevorderen?

Duyvendak: "Kohnstamm vond dat we wat moeten en ook kunnen doen aan sociale cohesie. Hij zag in dat er niet spontaan sociale relaties tussen groepen ontstaan en dat er professionals nodig zijn om die relaties te leggen en te versterken. Groepen zoeken elkaar niet uit zichzelf op, maar ontlopen elkaar en discrimineren zelfs. Daar moet je dus ingrijpen. Opbouwwerkers moeten groepen bij elkaar brengen, zij zijn makelaars in cohesie. In het verleden hebben ze dat te weinig gedaan en als ze het probeerden waren ze te ambitieus".

ten de kans krijgen aan hun groep te ontsnappen als ze die te benauwend vinden.

Daarnaast functioneren plekken waar groepen elkaar traditioneel ontmoetten ook minder. De werkplek was vroeger een plaats waar groepen elkaar vanzelfsprekend tegenkwamen. Door de grote werkloosheid onder allochtonen is dat nu niet zo. Kerk en school functioneren ook minder als ontmoetingsplekken. Het cement van de samenleving raakt daardoor aangetast".

Hoe kun je sociaal cement aanmaken?

Duyvendak: "Nieuwe, voor heel Nederland geldende waarden en normen, waar sommigen om roepen en die een homogenisering van de samenleving betekenen, zijn uitgesloten. Ik ben voor een minimumstelsel aan omgangsregels. Met grote idealen als 'de ongedeelde stad' en 'de gemengde wijk', en rozige beelden van een multiculturele samenleving waarin groepen veel met elkaar hebben, kom je niet ver. Het gaat om een zekere interactie tussen groepen zodat ze zich in elkaar kunnen verplaatsen, elkaar niet links laten liggen, laat staan bang voor elkaar worden. Een voorwaarde daarvoor is dat ze elkaar ontmoeten".

Hoe wilt u dat doen? U hebt immers net geconstateerd dat ontmoetingsplekken als werk, kerk, school en sportvereniging hun ontmoetingsfunctie verliezen.

Hoezo?

Duyvendak: "Ze keken te weinig wat er in een specifieke buurt mis was en wat zij daaraan konden doen. Ze wilden de hele wereld, het systeem, veranderen. Ze waren te veel gepolitiseerd en te weinig pragmatisch. Ze moeten een bescheiden taak maximaal uitvoeren. Vroeger waren ze onbescheiden en realiseerden ze weinig. Ze overschreeuwden zichzelf".

Wat moeten ze concreet doen?

Duyvendak: "Mensen opzoeken en hen uit hun huizen proberen te krijgen, stimuleren dat ze met hun eigen groep wat doen en hen op den duur naar activiteiten brengen waar groepen elkaar ontmoeten. Om dat laatste gaat het uiteindelijk. Maar dat kost veel tijd. Het slechte van dit moment is dat politici meteen harde resultaten willen zien".

Wat vindt en verwacht u van de politiek?

Duyvendak: "De politiek is te jojo-achtig. Politici worden pas actief als bij wijze van spreken ergens de pleuris uitbreekt, zoals in Slotervaart of de Oosterparkbuurt. Ze zouden constanter actief moeten zijn en minder slogan-achtig. Zero tolerance was zo'n kreet. Ze moeten de problemen onderkennen, maar ze niet zelf willen oplossen. Ze moeten zorgen dat er geld komt en dat professionals hun werk kunnen doen".

HENK DONKERS